

FOTO PORTADA

«Sense títol», una de les fotografies de dones del fotògraf blancenc Josep Alemany que s'han pogut veure aquest estiu en una exposició a Madrid.

11 de setembre de 2022

REPORTATGE
MÉS LLUM PER A LES
FOTOGRAFIES DE
JOSEP ALEMANY

4-5

LLETRES GIRONINES
«ALGUES», D'HIPÒLIT
NADAL I MALLOL

6-7

CRISI CLIMÀTICA
110 ANYS AVISANT
DEL DESASTRE

8-9

COL·LECCIONISME
CATALANISME
PER LA DIADA

11

ENTREVISTA
ROBE INIESTA:
«SEMBLA QUE
PRETENEN QUE ELS
MÚSICS SIGUEN
SUBMISOS»

12

Passeig General Mendoza 2.
17002 GIRONA
Telèfon: 972 20 20 66
dominical@ddg.cat

Director: Josep Callol
Cap de redacció: Alfons Petit
Conseller delegat: Jordi Molet

Atenció sanitària amb nom de dona

Trinitat Sais i Cecília Marín, pioneres de la pràctica mèdica a les comarques gironines, es troben entre les protagonistes de «Dones sàvies», un llibre que repassa l'aportació femenina a les ciències de la salut a Catalunya

Alfons Petit

Entre les herbolàries, les trementinaires i les remeieres que en temps remots aplicaven la saviesa i els recursos populars a la cura i la guarició dels malalts, illes dones que van començar a exercir professionalment a la Catalunya de finals del segle XIX i principis del XX la medicina més o menys tal com l'entemem en l'actualitat, hi ha un enorme salt temporal i sobretot científic, però també una mateixa voluntat d'ajudar, de lluitar contra la malaltia, d'alleujar el patiment, de procurar la plena recuperació del benestar. I és precisament aquest fil que estira l'escriptora i editora Elisenda Albertí (Barcelona, 1960) en el seu llibre *Dones sàvies* (Albertí Editor), acabat de publicar i que proposa un recorregut per la imprescindible aportació femenina, al llarg de la història, a les ciències de la salut a Catalunya. I dins d'aquesta aportació s'hi remarquen dos noms propis vinculats amb les comarques gironines, el de Trinitat Sais i Plaça, de la Bisbal, la vuitena dona de Catalunya i la primera de Girona a obtenir el títol de metgessa, i que va desenvolupar una intensa activitat professional durant trenta anys, i el de Cecília Marín i Gratacós, de Banyoles, que va ser la primera dona que va formar part del Col·legi de Metges de Girona.

El llibre no només revela les aportacions femenines en aquest àmbit, sinó també les dificultats de tota mena (sobretot imposades

pels homes) que han hagut de superar les dones per poder-hi exercir amb llibertat. Des de les acusacions de bruixeria que havien d'afrontar sovint remeieres i herbolàries, a les limitacions i prohibicions, tant per a la formació com per a l'exercici professional, que han estat vigents fins a èpoques no gaire reculades.

A l'hora de justificar el seu treball, Elisenda Albertí explica en la presentació que «històricament, les dones -la meitat de la humanitat- han estat les encarregades del benestar de la família -tenir cura dels fills, els pares i, sobretot, els marits- i el manteniment de la llar -tenir la casa neta i el foc encès i disposar de prou aliments-, mentre que els homes dedicaven el temps a caçar o procurar-se un sou, segons un codi de comportament que els situava dalt de tot de l'escala social. (...) Així, per tradició o voluntat pròpia, les dones eren reclamades quan calia assistir una altra dona en el moment del part, però també havien d'atendre les necessitats dels infants, els dèbils, els malalts, els moribunds. Per això, des de temps immemorials, moltes dones han exercit una mena de medicina popular, transmesa de generació en generació, per tenir cura del cos. Són les que anomenem dones sàvies, sense distinció de procedència, estament o religió».

Elisenda Albertí avisa en la mateixa presentació que «les dones sàvies que hi apareixen només són un exemple de les moltes que en podríem recollir. Parlem de remeieres acusades de fer metzines, de guaridores condemnades per bruixes, de trementinaires que recorrien el país amb els seus productes, de vo-

Dones sàvies
HERBOLÀRIES,
LLEVADORES,
INFERMERES,
METGESSES...
Elisenda Albertí

■ **LA PRESENCIA FEMENINA** en les ciències de la salut, al llarg de la història. **1** Alumnes de l'Escola Universitària d'Infermeria. **2** ARXIU FOTOGRAFIC DE L'ESCOLA UNIVERSITÀRIA D'INFERMERIA **3** Una parella de trementinaires de la Vall de Vansa i Tui-xent a punt de marxar, a la dècada da 1920; la de l'esquerra és la dona experta i l'altra és la jove aprenenta. **4** DUODA GENERALITAT DE CATALUNYA **5** Una de les últimes fotografies de Cecília Marín, de l'any 1952. **6** GALERIA DE METGESSES CATALANES/M. CECÍLIA VALLS MARÍN **4** El Comitè de Dames de la junta organitzadora del Primer Congrés d'Hygiene Escolar, el 1913, en una imatge publicada a la revista *Femina!*; Trinitat Sais és la segona per la dreta, asseguda. **5** Portada del llibre «Dones sàvies», d'Elisenda Albertí. **6** Un gravat mostra unes guaridores del segle XV atenent una dona malalta.

luntàries que assistien desvalguts. També parlem de llevadores, imprescindibles per proporcionar el màxim benestar a parteres i nadons, i de professionals consolidades, com ara metgeses i científiques, moltes de les quals van dedicar la seva vida a l'estudi de les plantes, les seves virtuts i característiques. Finalment, us proposem tres pioneres: la primera metgessa titulada a Catalunya, la primera doctora en Medicina empordanesa i la primera a incorporar-se al Col·legi de Metges de Girona».

LA BARRERA MASCULINA

Una constant en la dedicació femenina a les ciències de la salut ha estat, malgrat la seva bona predisposició, la imposició de dificultats de tota mena impulsades pels homes. Des de la seva exclusió de les primeres universitats al segle XIII a la seva persecució per bruixeria i heretgia (el llibre detalla el cas de Francina Redorta, «penjada per bruixa»), a la limitació dels seus drets en la formació i l'exercici. Malgrat això, les dones han perseverat, i ja segles enrere van aprofitar els coneixements populars per identificar les plantes i les herbes que podien contribuir a guarir la salut dels malalts, pràctica desenvolupada per herbolàries, remeieres i trementinaires, una activitat aquesta darrera segurament menys coneguda: «Al segle XIX, unes quantes pàgines, coneixedores del poder curatiu de les plantes -com les que en el passat havien estat jutjades per bruixeria- repregueren la vella activitat d'abandonar les seves poblacions per anar a vendre els seus remeis allà on podien guanyar-se la vida, de manera que, fins ben entrat el segle XX, recorregueren muntanyes, valls i camins». El nom de les trementinaires procedeix de la trementina, un dels seus «productes estrella», un oli procedent de la destil·lació d'una resina i amb una àmplia utilitat en aquest camp; la d'avet era la més apreciada.

Elisenda Albertí dedica la part final del seu llibre a donar detalls sobre la vida de tres catalanes pioneres en l'exercici de la professió mèdica en temps més recents. La primera és la barcelonina Dolors Aleu (1857-1913), que va ser «la primera catalana a fer l'examen de llicenciatura de Medicina i també seria la primera a obtenir-ne el doctorat», que va aconseguir amb una tesi en la qual defensava l'educació femenina i que presentava «davant d'un tribunal format per metges masculins que dos anys abans li havien privat el dret a fer-ho».

Seguint la biografia de Dolors Aleu, Elisenda Albertí revela dades tan significatives com que a finals del segle XIX les dones encara tenien problemes per accedir a l'ensenyament mitjà i universitari, i que els estava expressament prohibida la docència en l'ensenyament superior. Igualment, apunta que «entre 1870 i 1890 hi havia un agre debat a l'entorn de l'accés de les dones a la carrera de Medicina, amb desenes d'articles publicats als diaris que van contribuir a alimentar la controvèrsia».

Els canvis socials eren, però, inevitables, i Dolors Aleu va obtenir el títol de metge i va exercir la professió en una consulta privada a Barcelona, obrint el camí a altres pioneres entre les quals Trinitat Sais i Plaça (1878-1933), la primera metgessa titulada de les comarques gironines i la vuitena de tot Catalunya. Nascuda a la Bisbal i amb una germana que hi va exercir molts anys de llevadora, Trinitat Sais en canvi es va traslladar a estudiar ma-

gisteri a Barcelona i ja s'hi va quedar, cursant primer la carrera de medicina i després exercint-hi de metge. Elisenda Albertí recull una anècdota molt il·lustrativa de les dificultats i els obstacles que van haver de superar Sais i les dones que en aquell moment volien dedicar-se a la medicina: a la seva promoció del 1903 hi havia dues dones més, i «després d'una votació entre els alumnes que s'havien de llicenciar a totes tres se'ls negà la possibilitat d'incloure el seu retrat a l'orla del curs. Absurda venjança».

Trinitat Sais es va dedicar inicialment a la seva consulta barcelonina a la toxicologia i la pediatria, encara que posteriorment també va practicar la medicina general. Durant la seva carrera va tenir un paper destacat en la lluita contra la tuberculosi i també en la divulgació, amb conferències i actes diversos, de la necessitat de l'atenció sanitària i de la bona higiene i alimentació infantil, en una època amb una elevada mortalitat entre la mainada: «Una part dels problemes es deuen a la manca d'instrucció que tenen les mares sobre aspectes d'higiene i de puericultura, el que fa que gairebé a totes les famílies hi hagi alguna mort en aquesta edat», va dir el 31 de gener del 1914 en la conferència inaugural del curs del Col·legi de Metges de Barcelona. «Va ser la primera dona a gaudir d'aquest privilegi», escriu Elisenda Albertí, prova del prestigi que va arribar a tenir. I que va aprofitar per participar en iniciatives com la fundació a Barcelona de l'*Escuela Nacional de Ayas y Niñeras Diplomadas*, la primera del seu gènere, i en la qual hi va impartir classes de puericultura.

Trinitat Sais i altres pioneres van ser exemples per a posteriors generacions de metgeses entre les quals Elisenda Albertí dedica un capítol a Cecília Marín i Gratacós (1903-1959), nascuda a Banyoles i amb anys d'estudi a Girona, però que va cursar la carrera de Medicina i va exercir durant bona part de la seva trajectòria a Barcelona. En tot cas, sí que va ser la primera dona col·legiada al Col·legi de Metges de Girona (hi va ingressar el 27 d'abril del 1929, amb el número 531). Cecília Marín es va dedicar inicialment a la puericultura, però al llarg de la seva llarga, intensa i sacsejada carrera (va ser empresonada i represaliada després de la Guerra civil perquè la seva activitat professional no era ben vista en segons quins cercles conservadors), va destacar en el camp dels estudis mèdics (en col·laboració amb el seu marit, Antonio Valls), com ara el que van fer sobre l'epidèmia de pulmonia que hi va haver a Girona entre 1931 i 1933, amb un alt índex de mortalitat, i que els va valdre la Medalla d'Or que concedia la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona.

Va ser una pionera en la recerca sobre tècniques analítiques durant l'embaràs, i també se la considera una pionera a Catalunya de la fundació artificial, fruit de la qual «l'agost de 1936 nasqué el primer infant concebut amb aquesta pràctica. Era producte d'una necessitat amb què es trobava sovint, ja que tenia moltes parelles amb dificultats per tenir descendència, gairebé una obligació entre la burgesia». Però per a una altra part de la burgesia, aquestes activitats estaven molt malvistes i això va afectar l'activitat de la doctora després de la guerra, ja que no va poder tornar a exercir fins a mitjans de la dècada de 1940, encara que els problemes de salut que tenia li van anar minvant la capacitat de treballar, malgrat els esforços del seu marit per tractar-la amb les tècniques més avançades.